

Vesttysk straffelovgivning 1949—1953.

Af dr. jur. FRANZ MARCUS, København.

„Den menneskelige værdighed er ukrænkelig. At agte og værne den er al statslig magts forpligtelse“. Med disse ord, som gengiver Bonngrundlovens fundamentale første princip (art. 1 stk. 1), indledes afsnittet om strafferettens udvikling i den oversigt over forbundslovgivningen i forbundsdagens første valgperiode, som den vesttyske forbundsjustitsminister har udgivet¹). Grundlovens princip skal først og fremmest være rettesnor for straffelovgivningen; thi denne griber i højere grad end nogen anden gren af lovgivningen ind i menneskets personlighedssfære. Men på den anden side står „livets hårde virkelighed“, som kræver, at den unge forbundsrepublik beskyttes mod angreb på dens eksistens og frihed og den anstændige borger mod kriminelle elementer.

Om denne syntese er lykkedes, er det naturligvis for tidligt at dømme om. Forbundsrepublikken har præsteret et uhyre frugtbart lovgivningsarbejde, men egentlige reformer kommer dog i anden række. Sådanne var kun tilsigtet i det omfang, de var mulige uden at foregribe den strafferetsreform, som nu er under forberedelse, og som man håber at kunne tilendebringe i forbundsdagens nuværende valgperiode. Dette betyder ikke, at reformer helt mangler. Navnlig er det et for tysk ret meget betydningsfuldt fremskridt, at der er indført betingede straffedomme med eksekutionsudsættelse for voksne (3. strafferetsændringslov) og uden straffastsættelse for unge lovovertrædere (lov om ungdomsdomstole). Også det nyindsatte afsnit „Staatsgefährdung“ (1. strafferetsændringslov) går nye veje. Men hovedformålet var dog at tilvejebringe retsænkning, at rense lovene for alle rester af nazistiske doktriner og at modernisere forældede bestemmelser.

Det må erindres, at den tyske straffelov hidrører fra samme straffetretlige epoke som den svenske straffelov af 1864 og den danske af 1866. Oprindelig vedtaget som straffelov for det nordtyske forbund den 31. maj 1870 blev den straffelov for det tyske rige ved lov af 15. maj 1871. Det er stadig denne straffelov, der nu gælder i den skikkelse, som fremgår af forbundsjustitsministerens bekendtgørelse af 25. august 1953²), de samme 370 paragraffer — og dog er der ikke det afsnit og næsten ikke den paragraf, som ikke i årtiernes løb er undergået en eller flere forandringer.

Indenfor rammerne af denne artikel kan der ikke gøres rede for alle disse ændringer, de kan kun skitseres. Som curiosum skal her nævnes,

¹) Dr. *Hermann Maassen* i „Die Bundesgesetzgebung während der ersten Wahlperiode des Deutschen Bundestages 1949/1953, herausgegeben vom Bundesminister der Justiz August 1953“, s. 43: „Die Entwicklung des Strafrechts“.

²) Bundesgesetzblatt (BGBl.) I, s. 1083.

at 3. strafferetsændringslov af 4. august 1953 bl. a. har ophævet det tidligste tillæg til straffeloven, nemlig den ved lov af 10. december 1871 indsatte såkaldte „Kanzelparagraf“ (§ 130 a), som i sin tid vakte stor opsigt som statens våben i den såkaldte „Kulturkampf“, d. v. s. kampen mod den katolske kirke. Den var rettet mod gejstlige, der gjorde statens anliggender til genstand for en forkyndelse eller drøftelse på en måde, der kunne bringe den offentlige fred i fare. Denne bestemmelse, som man senere ikke mere tillagde nogen praktisk betydning, blev under nazismen et uhyggeligt værktøj i kampen mod såvel den katolske som den evangeliske kirke. Efter senere igen at have ført en ubemærket tilværelse har den nu, efter en levetid på 82 år, fundet sit endeligt — gennem en overvejende katolsk indstillet lovgivningsmagt.

Retstilstanden indtil 1949.

I. I de mere end 60 år, indtil nazismen kom til magten, var der ganske vist mange forandringer, dog ingen af skelsættende betydning. Nævnes kan her den omfattende lov af 26. februar 1876, som bl. a. indsatte den såkaldte Duchesne-paragraf³⁾ (§ 49 a, opfordring til eller tilbud om at begå en „forbrydelse“, d. v. s. en handling, hvor der var foreskrevet dødsstraf, tugthus eller fæstning i mere end 5 år; ændret ved forordning af 29. maj 1943 og 3. strafferetsændringslov) og den såkaldte Arnim-paragraf⁴⁾ (§ 353 a, røbelse af visse tjenestehemmeligheder ved embedsmænd i „Auswärtiges Amt“; ophævet ved kontrolrådets lov nr. 11 og genindsat i ændret affattelse ved 1. strafferetsændringslov), endvidere loven af 24. maj 1880, hvorved åger blev kriminaliseret, loven af 25. juni 1900, som bl. a. kriminaliserede alfonseri (§ 181 a) og straffede den, der til personer under 16 år overlod skrifter m. m., der uden at være utugtige groft krænkede blufærdigheden (§ 184 a, den meget omdisputerede såkaldte lex Heinze), og loven af 19. juni 1912, der mildnede straffene for frihedsberøvelse og enkelte andre forbrydelser.

Under den første verdenskrig skete der ikke nogen forandring i straffeloven. Blandt de bestemmelser, som blev vedtaget i Weimarrepublikens tid, er loven af 23. maj 1923 mod indgreb i forsamlingsfriheden (§ 107 a, nu overført til særlovgivningen), endvidere den betydningsfulde, mod de kortvarige frihedsstraffe rettede lov af 6. februar 1924, hvorefter der kunne idømmes bødestraf også i de tilfælde, hvor den ikke var foreskrevet, såfremt den forskyldte straf var mindre end 3 måneders fængsel og straffens formål også kunne nås ved bødestraf (§ 27 b), endelig loven af 18. maj 1926, som bl. a. nedsatte straffen for svangerskabsafbrydelse (§ 218; bestemmelsen blev atter skærpet under nazismen og er siden ikke ændret). — Ved siden af disse lovændringer

³⁾ En vis Duchesne havde tilbudt mord på Bismarck.

⁴⁾ Arnim, der var tysk ambassadør i Paris, blev dømt for landsforræderi i 1876.

opstod der allerede tidligt (1882) en reformbevægelse, som siden 1909 førte til adskillige udkast, men aldrig til noget praktisk resultat.

II. Under nazismen blev der med energi og voksende brutalitet foretaget indgreb i straffelovens struktur og ånd — f. eks. var dødsstraf under visse omstændigheder obligatorisk for den, der foretog en svangerskabsafbrydelse, selv om kvinden havde samtykket (§ 218 stk. 3), og for barnerov i afpresningsøjemed var den absolut bestemt (§ 239 a). Disse love og forordninger — ialt ca. 25 med langt over 200 ændringer — skal her ikke omtales. De er ophævet i det omfang, de var typisk nazistiske. Såfremt de derimod byggede på gamle reformarbejder og anerkendte retsprinciper, er de vedblivende i kraft, ja, de har først efter det nazistiske regimes sammenbrud fået deres egentlige betydning, fordi de indtil da som alle andre love kun spillede en underordnet rolle i forhold til det nazistiske volds- og vilkårlighedssystem. Af disse love kan nævnes loven af 24. november 1933 om strafforhøjelse for farlige vaneforbrydere (§ 20 a) og tosporede sikkerhedsforanstaltninger (§§ 42 a ff): anbringelse i visse anstalter og asyler (§§ 42 b, c), arbejds- og forsøgsanstalt (§ 42 d), sikkerhedsforvaring (§ 42 e), frakendelse af kald eller erhverv (§ 42 l) — bestemmelsen om kastration (§ 42 k) er dog ophævet; tilregnelighedsbegrebet blev forandret (§ 51 stk. 1) og suppleret med begrebet „formindsket tilregnelighed“ (§ 51 stk. 2), hensættelse i beruset tilstand kriminaliseret (§ 330 a, ændret ved lov af 4. september 1941) og straffen for alfonseri skærpet (§ 181 a). Ved lov af 28. juni 1935 indsattes der bl. a. en bestemmelse om en mands homoseksuelle utugt ved anvendelse af vold eller under andre skærpene omstændigheder (§ 175 a; om ukvalificeret homoseksuel utugt se 3. strafferetsændringslov). Ved forordning af 2. april 1940 blev straffen for uagtsomt manddrab (§ 222) og uagtsom legemsbeskadigelse (§ 230) skærpet, ved lov af 4. september 1941 også straffen for uagtsom brandstiftelse (§ 309); denne lov forandrede bl. a. også mordbegrebet (§ 211 stk. 2, se NTfK 1949 s. 318). Forordningen af 29. maj 1943 kriminaliserede bl. a. det usande, ikke edelige vidneudsagn (§ 153, suppleret ved forordning af 20. januar 1944), skærpede straffen for kønslig usædelighed med afhængige (§ 174) og ændrede affattelsen af bestemmelserne om medvirken (bl. a. Duchesne-paragrafen), idet den begrænsede meddelagtighedsansvarets akcessoriske karakter og slog fast, at enhver, der har medvirket til gerningen, uden hensyn til den andens skyld skal straffes efter sin egen skyld (§ 50 stk. 1).

III. Militærregeringens første lov efter kapitulationen forbød bl. a. at anvende og fortolke tysk ret efter nazistiske doktriner. Alle typisk nazistiske love blev ophævet ved det interallierede kontrolråds love — navnlig ved lov nr. 1 af 20. september 1945 og lov nr. 11 af 30. januar 1946, som bl. a. ophævede alle bestemmelser om høj- og landsforræderi og også den ved lov af 28. juni 1935 ændrede § 2, som tillod straf på grund af analogi, hvis gerningen var strafværdig efter „folkets sunde

følelse“ og omfattedes af en straffelovs „grundtanke“⁵⁾. — Om kontrolrådets lov nr. 10 af 20. december 1945 om forbrydelser mod menneskeheden se NTFK 1949 s. 307 ff.

Vesttysklands love 1949—1953.

Grundloven af 23. maj 1949 afskaffede dødsstraffen (art. 102) og bestemte i overensstemmelse med tidligere gældende lov, at en handling kun kan straffes, hvis strafbarheden var hjemlet ved lov, inden handlingen blev begået (art. 103 stk. 2).

Med grundlovens ikrafttræden var adskillelsen mellem Vest- og Østtyskland blevet definitiv. Her omtales kun retsudviklingen i Vesttyskland — i Østtyskland er den gået helt andre veje.

I. Allerede den anden lov, som blev vedtaget i forbundsdagen, var en strafferetlig lov: den store *amnesti*, som dog først blev stadfæstet den 31. december 1949. Formålet var at slå en streg over „de sidste års nød, moralske forvildelse og retslige forvirring“ (regeringens udkast). Ændringer af den materielle strafferet indeholder den ikke.

II. Den betydningsfulde lov om genoprettelse af den hårdt tiltrængte *retsenhed på retsplejens område* af 12. september 1950⁶⁾ kan kaldes den sigtedes magna charta efter retsstatslige grundsætninger i straffetsplejen. Den ændrede bl. a. ikke mindre end 250 paragrafer i „Strafprozessordnung“ af 1877, men vedrører ikke den materielle strafferet. Om en egentlig reform er der ikke tale, da loven ikke indeholder bestemmelser, der ikke på et eller andet tidspunkt havde været gældende i en eller anden del af forbundsrepublikken. Af betydning er navnlig en bestemmelse om, at den sigtedes ret til ved afhøringer at handle og træffe afgørelser efter egen fri vilje ikke må påvirkes ved forkastelige midler som mishandling, pinsler, udmattelse, hypnose, trusler, svig, legemlige indgreb, bibringelse af narkotika m. m. (§ 136 a). Enhver straffedom skal indeholde en motivering for strafudmålingen (§ 267 stk. 3). Varetægtsfængsling er kun tilladt, når der er fare for flugt eller kollusion — ikke mere, som tidligere, når der er fare for nye forbrydelser; i tilfælde af varetægtsfængsling skal den sigtedes pårørende eller en af hans fortrolige have meddelelse herom (§§ 112, 114 a). — Det er denne lov, på hvilken også indsættelsen af den vesttyske højesteret — forbundsdomstolen i Karlsruhe — beror.

⁵⁾ Jfr. Dr. *Hans-Georg Meister*, Wandlungen und Entwicklungen des Strafrechts seit der Kapitulation, 1949, Schloss Bleckede.

⁶⁾ Gesetz zur Wiederherstellung der Rechtseinheit auf dem Gebiete der Gerichtsverfassung, der bürgerlichen Rechtspflege, des Strafrechtsverfahrens und des Kostenrechts, BGBl. I s. 455, sædvanligvis betegnet som „Vereinheitlichungsgesetz“. Jfr. Dr. *Wilhelm Dallinger* i *Süd-deutsche Juristenzeitung* 1950 s. 732 og prof. Dr. *Eduard Kern* i *Monatsschrift für deutsches Recht* (MDR) 1950 s. 582, endvidere den lige udkomne lærebog om „Strafverfahrensrecht“ af prof. Dr. *Heinrich Henkel*.

III. Spændingen mellem Øst og Vest var anledningen til forbundsrepublikens første lov på den materielle strafferets område: *loven til værn om den personlige frihed* af 15. juli 1951⁷⁾. Stadig hyppigere bortførelser fra Berlins vestsektorer til østzonen, ofte beroende på politiske denunciationer, kunne ikke straffes med den fornødne energi, fordi straffelovens bestemmelser om frihedsberøvelse (§ 239) og menneskerov (§ 234) — en forbrydelse, som man i lang tid kun havde tilagt historisk betydning, men som nu kaldes for „4-sektorbyens lokaldelikt“⁸⁾ — forudsatte, at det kunne fastslås, hvilken skæbne der var overgået det pågældende menneske, hvad der i mange tilfælde ikke var muligt — hverken frihedsberøvelse eller menneskerov er faredelikter. Endvidere kunne den såkaldte sande denunciation tit heller ikke straffes. Lovens vedtagelse blev fremskyndet, da det blev kendt, at en sagfører, som var agent for den amerikanske besættelsesmagt, i 1945/46 under et eller andet påskud havde lokket flere personer fra Vestberlin til sin lejlighed i Østberlin, hvor de blev taget af det sovjet-russiske politi, som dengang endnu stod under interallieret opsyn⁹⁾.

Det blev overvejet at gøre kontrolrådets lov nr. 10 om forbrydelser mod menneskeheden anvendelig på indretyske forhold, men denne tanke blev opgivet til fordel for en særlig lov, som indsatte to nye paragrafer i straffelovens særlige del, 18. afsnit (forbrydelser mod den personlige frihed): § 234 a om bortførelse („Verschleppung“) og § 241 a om politisk denunciation („politische Verdächtigung“). I begge tilfælde drejer det sig om konkrete faredelikter, idet det hører til gerningsindholdet, at den forurettede udsættes for fare for at blive forfulgt af politiske grunde og derved — i modstrid med retsstatslige grundsætninger — ved volds- eller vilkårlighedsforanstaltninger lide skade på liv eller legeme, blive berøvet friheden eller lide føleligt skår i erhvervsmæssig eller økonomisk henseende. I øvrigt foreligger bortførelse, når gerningsmanden ved list, trusler eller vold bringer nogen til et område, som ligger udenfor forbundsrepublikken, eller foranlediger høm til at begive sig dertil eller afholder ham fra at vende tilbage. Politisk denunciation er simpelthen en anmeldelse eller mistænkliggørelse uden hensyn til dens sandhed.

I denne forbindelse kan også nævnes *loven om indretysk retshjælp* af 2. maj 1953¹⁰⁾, som skal beskytte den, der bor i forbundsrepublikken, mod farer, som truer fra tyske domstole og myndigheder udenfor dens område.

⁷⁾ Gesetz zum Schutz der persönlichen Freiheit, BGBl. I s. 448.

⁸⁾ Dr. Günther Schultz i MDR 1951 s. 466.

⁹⁾ At den amerikanske besættelsesmagt ikke tillod de tyske domstole at drage den pågældende sagfører (Dr. Kemritz) til ansvar, vakte uhyre opsigt i Tyskland.

¹⁰⁾ Gesetz über innerdeutsche Rechts- und Amtshilfe, BGBl. I s. 161. Jfr. Dr. Karl-Heinz Nüse i MDR 1953 s. 453.

IV. 1. strafferetsændringslov af 30. august 1951¹¹⁾.

Denne første systematiske ændring — eller rettere sagt supplerings — af straffeloven beror ligeledes på politiske grunde. Som nævnt havde kontrolrådets lov nr. 11 ophævet alle bestemmelser om høj- og landsforræderi m. m. 1. strafferetsændringslov genindsætter i ny skikkelse bestemmelserne om højforræderi i straffelovens særlige del 1. afsnit og om landsforræderi i 3. afsnit og tilføjer et nyt 2. afsnit om „Staatsgefährdung“, d. v. s. bestemmelser om handlinger, som bringer staten i fare.

A. Bestemmelserne om *højforræderi* (§§ 80—87) er tilpasset efter de nye forhold, men byder ikke på særlige nyheder. I modsætning til grundlovens art. 143, som var af provisorisk karakter og kun straffede højforræderiske handlinger som sådanne, når de var fuldbyrdet, er de egentlige højforræderiske handlinger nu forbrydelser med fremrykket fuldbyrdelsesmoment. Dette svarer til den klassiske opfattelse af højforræderiforbrydelsen og beror på praktiske grunde, da et fuldbyrdet højforræderi som oftest ikke vil kunne straffes. Højforræderi begår derfor, „wer es unternimmt“ at begå de pågældende handlinger, og „Unternehmen“ defineres i overensstemmelse med tidligere tysk lovgivning som „fuldbyrdelse og forsøg“ (§ 87), hvilket omtrent svarer til foretagelsen af en handling, der „sigter til . . .“.

Som højforræderi (§ 80) betegnes handlinger, der sigter til ved magtanvendelse eller ved trusel derom

1) at ændre den *forfatningsmæssige ordning* (et udtryk, som er præget af grundloven, jfr. art. 2 stk. 1), der beror på forbundsrepublikkens eller et lands grundlov,

2) at indlemme *forbundsområdet* i en anden stat eller at løsrive en del af forbundsområdet,

3) at indlemme *et lands område* helt eller delvis i et andet land eller at løsrive en landsdel.

Forberedelse er strafbar, såfremt det drejer sig om et *bestemt* højforræderisk foretagende (§ 81). Ved siden af disse egentlige højforræderiske handlinger står sådanne, som er rettet mod forbundspræsidenten (§ 83): højforræderisk „Anschlag“, d. v. s. angreb på liv eller lemme, og højforræderisk „Zwang“, d. v. s. ulovlig tvang m. m. Visse højforræderiske handlinger kan også begås uagtsomt, nemlig udgivelse, offentliggørelse (også ved film eller radio) m. m. af skrifter, optagelser, billeder, ytringer, fremstillinger m. m. med højforræderisk indhold (§ 84).

B. På større problemer byder bestemmelserne om „Staatsgefährdung“ (§§ 88—98), som er helt nye i tysk ret. Yderliggående kredse fra

¹¹⁾ Strafrechtsänderungsgesetz, BGBl. I s. 739. Jfr. Dr. Schafheutle i Juristenzeitung (JR) 1951 s. 609 og Dallinger s. 620; prof. Dr. H. von Weber i MDR 1951 s. 517, 641.

højre og venstre havde i de senere år udfoldet en mod staten rettet virksomhed, som ikke sigter på magtanvendelse og derfor ikke kan straffes som højforræderi. De nye bestemmelser er rettet mod den såkaldte „kolde revolution“. Som det hedder i det schweiziske forbundsråds budskab af 20. juni 1949 til forbundsforsamlingen, indledes en moderne revolution ikke mere med en kamp på barrikader og fordrielse af regeringen eller parlamentet, men forberedes efter en omhyggeligt udarbejdet plan, om nødvendigt under udenlandsk ledelse, navnlig ved anbringelse af meningsfæller i de økonomiske og politiske nøglestillinger, ved nedbrydning af staten indefra formedelst angreb på regering, politi eller militær, propaganda, uddannelse af en elite, dannelse af udvalg og aktionskomitéer m. m. Men den tyske lovgiver har dog næret betænkeligheder ved at opstille en generel regel som den schweiziske, hvorefter en handling er strafbar, der sigter til retsstridigt at forstyrre eller forandre den forfatningsmæssige ordening i edsforbundet eller i kantonerne (straffeloven art. 275, indsat ved lov af 5. oktober 1950). For at undgå en bestemmelse, hvis retsstatslige karakter kan drages i tvivl, har man foretrukket et kasuistisk system. Dette svarer til tysk tradition og har bl. a. den fordel, at loven ikke — så vidt det kan ses — i et givet tilfælde også kan ramme republikens venner; men det kan ikke nægtes, at den herved er blevet såre indviklet.

Hoveddeliktet er det såkaldte „forfatningsforræderi“ (§ 89), d. v. s. en handling, der sigter til ved misbrug eller tilegnelse („Anmassung“) af højhedsrettigheder

1) at underminere forbundsrepublikens beståen eller

2) at ophæve en af de i § 88 stk. 2 nævnte forfatningsgrundsætninger eller at sætte den ud af kraft. Sidstnævnte § 88 definerer de handlinger, som er rettet mod forbundsrepublikens beståen (stk. 1), og nævner de beskyttede forfatningsgrundsætninger (stk. 2). Herefter er en handling rettet mod forbundsrepublikens beståen, hvis den sigter til at bringe den helt eller delvis under fremmed herredømme, at ophæve dens selvstændighed på anden måde eller at løsrive en del af forbundsområdet. Loven tilføjer udtrykkeligt, at deltagelse i et statsfællesskab eller i en mellemfølkkelig institution, på hvilken forbundsrepublikken overfører højhedsrettigheder, ikke anses som rettet mod forbundsrepublikens beståen. Som beskyttede forfatningsgrundsætninger nævner loven

1) folkets ret til at udøve statsmagten ved valg og afstemninger og ved særlige organer i lovgivning, udøvende magt og retspleje og at vælge parlamentet ved almindelige, umiddelbare, frie, lige og hemmelige valg,

2) lovgivningens afhængighed af den forfatningsmæssige ordening og den udøvende magts og retsplejens afhængighed af lov og ret,

3) retten til på forfatningsmæssig måde at danne og udøve en parlamentarisk opposition,

- 4) regeringens parlamentariske ansvar,
- 5) domstolenes uafhængighed,
- 6) udelukkelse af ethvert volds- og vilkårlighedsherredømme — en slags generalklausul.

Beskyttelsesobjektet ved forfatningsforræderi kan derefter betegnes som forbundsrepublikens beståen og dens frie demokratiske grundordning¹²⁾. Afgørelsen om, hvorvidt der foreligger forfatningsforræderi efter § 89, vanskeliggøres ved, at der altid skal tages hensyn til de mange objektive og subjektive forudsætninger i § 88, og dette gælder med visse modaliteter også de fleste andre efter samme afsnit straffbare handlinger, således iværksættelse af sabotage, produktions- og trafikstandsninger m. m. ved bestemte foretagender som jernbaner, post, telefon m. m. (§ 90), den såkaldte forfatningsforræderiske efterretningstjeneste (§ 92) og indførelse af forfatningsforræderiske publikationer (§ 93 — denne bestemmelse er allerede ændret ved 3. strafferechtsændringslov). Endvidere indtræder strafforhøjelse ved bestemte, efter straffelovens særlige del straffbare forbrydelser — således forbrydelser mod den offentlige myndighed og den offentlige orden og fred, forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv, almenfarlige forbrydelser, legemsbeskadigelse m. m. — såfremt gerningsmanden han handlet under de i § 88 nævnte forudsætninger (§ 94). Strafbar er også oprettelse eller understøttelse af foreninger, hvis formål eller virksomhed er rettet mod den forfatningsmæssige orden eller mod tanken om mellemfolkelig forståelse (§ 90 a), påvirkning af nogen, der er ansat ved en myndighed eller et offentligt sikkerhedsorgan — d. v. s. først og fremmest politiet — i den hensigt at underminere det pligtmæssige beredskab til værn om forbundsrepublikens beståen eller sikkerhed eller om forbundsrepublikens eller et lands forfatningsmæssige orden (§ 91), offentlig fornærmelse eller forhånelse af forbundspræsidenten (§ 95) eller forbundsrepublikken og dens symboler og organer (§§ 96, 97).

C. Også bestemmelserne om *landsforræderi* (§§ 99, 100 — 100 f, 101) indledes med en legaldefinition. Landsforræderi begår den, der røver en statshemmelighed (§ 100 stk. 1). Som statshemmeligheder betegner loven (§ 99 stk. 1) kendsgerninger, genstande eller opdagelser („Erkenntnis“) — navnlig skrifter, tegninger, modeller eller formler, eller efterretninger derom, — hvis hemmeligholdelse overfor en fremmed regering er nødvendig for forbundsrepublikens eller et af dens landes vel. At modeller og formler er medtaget betyder, at også naturvidenskabelige opdagelser kan være statshemmeligheder, og at der ikke er tale om en „udenlandsk“ regering, men om en „fremmed“, viser, at også den østtyske regering er indbefattet. En statshemmelighed røver (§ 99 stk. 2) den, der forsættlig udleverer den til en „uvedkommende“ eller offentliggør den og derved bringer forbundsrepublikens eller et af dens landes vel i fare.

¹²⁾ *Schafheutle* s. 612.

Medens disse bestemmelser i det store og hele beror på gamle reformarbejder, er der truffet en særbestemmelse om offentliggørelse af såkaldte „illegale“ statshemmeligheder. Den er rettet mod den tidligere tyske rigsrets praksis, hvorefter bl. a. offentliggørelse af overtrædelser af Versaillestraktaten — således indkaldelse af såkaldte „Zeitfreiwillige“ under undtagelsestilstanden 1923/24 — blev straffet som forsøg på landsforræderi. Bestemmelsen (§ 100 stk. 3) går ud på, at medlemmer af forbundsdagen, der efter samvittighedsfuld granskning af den saglige og retlige situation og efter omhyggelig afvejning af de modstridende interesser anser sig for forpligtede til i forbundsdagen eller i et af dens udvalg at påanke en krænkelse af forbundsrepublikens eller et lands forfatningsmæssige ordning og derved offentliggør en statshemmelighed, ikke handler retstridigt, hvis de har til hensigt at afværge et brud på grundloven eller på et lands forfatning. Medlemmer af forbundsdagen er derved privilegerede, men da de nyder indemnet efter grundlovens art. 46 stk. 1, er bestemmelsen forsåvidt ikke af større praktisk betydning udover, at man ikke kan kalde dem for — omend straffrie — „landsforrædere“. Offentliggørelse af illegale statshemmeligheder på anden måde kan derimod også for fremtiden straffes som forsøg på landsforræderi, men ikke udleveringen til „rette vedkommende“, da enhver har ret til at henvende sig til de kompetente myndigheder eller til parlamentet med ansøgninger og anker (grundloven art. 17).

Efter bestemmelserne om landsforræderi er endvidere strafbar: udforskning af statshemmeligheder i forræderisk øjemed (§ 100 stk. 2), eftergørelse eller forfalskning af dokumenter m. m., som, hvis de var ægte, ville være statshemmeligheder (§ 100 a), forfalskning eller undertrykkelse m. m. af visse bevismidler (§ 100 b), uagtens om røbelse af statshemmeligheder (§ 100 c), landsforræderisk samarbejde med fremmede regeringer eller agenter (§ 100 d)¹³⁾ samt visse forberedelses-handlinger (§ 100 e), og endelig landsforræderisk mandatsvig (§ 100 f). Ved alle disse delikter er grænsen mellem lands- og højforræderi mere eller mindre flydende; bestemmelsen om landsforræderisk samarbejde med fremmede regeringer eller agenter forudsætter i visse henseender (§ 100 d stk. 2) udtrykkeligt højforræderiske hensigter i henhold til § 88.

Den praktiske betydning af forskrifterne om landsforræderi er indtil videre indskrænket ved den allierede højkommissions lov nr. 62 af 30. august 1951, hvorefter tysk strafferet er uanvendelig på informationer m. m., der gives til Amerikas, Frankrigs eller Englands regeringer eller besættelsesmyndigheder.

D. Nyaffattelsen af bestemmelserne om højforræderi m. m. har ført til visse *supplerende tilføjelser* i straffeloven. Således er høj-, forfatnings- og landsforræderi optaget blandt de forbrydelser, som også

¹³⁾ Tildels i tilslutning til § 206 bis schweizisk straffelov, indsat ved lov af 5. oktober 1950.

straffes, hvis de er begået af udlændinge i udlandet (§ 4 stk. 3 nr. 2). I et bestemt område omkring parlamentsbygninger („befriedeter Bannkreis“) er deltagelse i offentlige forsamlinger under åben himmel eller deltagelse i optog strafbar (§§ 106 a, b). Strafbar er ligeledes deltagelse i foreninger, hvis formål eller virksomhed tager sigte på begåelse af forbrydelser (§§ 129, 129 a). Offentlig bagvaskelse af personer, som står i „folkets politiske liv“, er som særdelikt strafbar, når den er sket på grund af motiver, som hænger sammen med den forurettedes stilling i det offentlige liv, og når gerningen er egnet til i væsentlig grad at vanskeliggøre hans offentlige virksomhed (§ 187 a). I afsnittet om almenfarlige forbrydelser er der optaget bestemmelser om sabotage mod jernbaner og andre livsvigtige institutioner (§§ 316 b, 317). Endelig er, som nævnt, den gamle Arnimparagraf (§ 353 a) genopstået i ny skikkelse.

Som helhed kan den 1. strafferetsændringslov betegnes som et resolut forsøg på at værne om forbundsrepublikens beståen og sikkerhed på retsstatsligt grundlag og i demokratisk ånd.

V. *Loven om overtrædelse af ordensforskrifter af 25. marts 1952*¹⁴⁾ forbereder en adskillelse mellem justitsdelikt og administrationsdelikt, som allerede var indledet med loven om økonomisk strafferet af 26. juli 1949 (Wirtschaftsstrafgesetz). Den er foreløbig kun en „rammelov“, idet den kun indeholder en almindelig del og forskrifter om procesmåden, medens spørgsmålet om, hvorvidt en bestemmelse skal anses som ordensforskrift, fremgår af andre love. Indtil nu findes der kun få sådanne ordensforskrifter, og da navnlig på den økonomiske strafferets område, men det er meningen i nær fremtid at granske hele særlovgivningen og udskille de handlinger, der ikke fra et etisk synspunkt kan anses for kriminelle, men dog kræver samfundets reaktion, for at de i samfundsmæssig interesse trufne anordninger efterleves.

Overtrædelse af ordensforskrifter foreligger, såfremt der udelukkende er foreskrevet bod („Geldbusse“, § 1 stk. 1), mens en strafbar handling er en sådan, for hvilken der udelukkende er foreskrevet straf, herunder bøde („Geldstrafe“, § 1 stk. 2). Bod er ikke nogen kriminel straf, den må i reglen ikke overstige DM 1.000 (§ 5); den bliver ikke indført i strafferegistret, og en forvandlingsstraf kan ikke substitueres. Er der for en handling foreskrevet enten bod eller straf, er den en strafbar handling, såfremt den i det enkelte tilfælde skal sones med straf (§ 1 stk. 3), og for at muliggøre en sådan afgrænsning, skal den myndighed, som udsteder de pågældende retsnormer, give de fornødne retningslinier (§ 2). Den almindelige del indeholder endvidere bestemmelser om forsøg, medvirken, forsæt, uagtsomhed, retsvildfarelse, forældelse m. m., der i det store og hele er i overensstemmelse med straffe-

¹⁴⁾ Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, BGBl. I s. 177; jfr. Dr. Dieter Stoecker i MDR 1952 s. 385.

loven; endvidere har den et særligt afsnit om konfiskation. Boden idømmes af den pågældende myndighed, hvis afgørelse kan påankes til domstolene.

VI. *Loven om sikring af vejtrafikken af 19. december 1952*¹⁵⁾ er foranlediget af den kendsgerning, at overtrædelser af færdselsreglerne også i Tyskland er vokset i en uhyggelig skala og efter statistiken har resulteret i, at nu ikke mindre end 20 mennesker daglig mister livet ved trafikuheld. Visse særdeles strafværdige handlinger, som hidtil i reglen kun kunne straffes som forseelser, har loven derfor karakteriseret som almenfarlige forbrydelser og indsat en ny bestemmelse i det pågældende afsnit i straffeloven som § 315 a. Herefter straffes med fængsel (indtil 5 år) den, der ved bestemte handlinger forstyrrer vejtrafikens sikkerhed og derved forvolder en konkret fare for almenheden, d. v. s. en fare for liv eller legeme, selv om det kun drejer sig om et enkelt menneske, eller for betydelig skade på gods (§ 315 stk. 3). Disse handlinger er (§ 315 a stk. 1):

1) at beskadige, ødelægge eller borttage installationer eller befordringsmidler eller lign. — her kan straffen under særlig skærpende omstændigheder stige til 10 års tugthus (§ 315 a stk. 3),

2) at køre til trods for, at gerningsmanden på grund af nydelse af spirituose drikke eller andre beruselsesmidler ikke er i stand til at køre sikkert — bestemmelsen omfatter ligesom de følgende bl. a. også cykler,

3) at køre til trods for, at gerningsmanden på grund af åndelige eller legemlige defekter ikke kan bevæge sig sikkert i trafikken og ikke har truffet foranstaltninger til at undgå fare for andre,

4) på groft trafikstridig og hensynsløs måde at tilsidesætte forkørselsretten, overhale forkert eller køre for stærkt ved uoverskuelige steder, vejkryds og -udmundinger.

Ved affattelsen af disse bestemmelser har man været klar over straffens problematiske karakter i sådanne tilfælde, men har dog ikke ment at kunne sætte bom for hensynsløs tilsidesættelse af færdselsreglerne på anden måde og har derfor også for uagtsom overtrædelse foreskrevet fængselsstraf indtil 2 år eller bøde (§ 316 stk. 2). Men en vigtig supplerer er rettens beføjelse til at frakende førerbeviset for et motorkøretøj. Denne bestemmelse er indsat i straffelovens almindelige del (§ 42 m) som sikkerhedsforanstaltning på lige fod med f. eks. frakendelse af kald eller erhverv og finder anvendelse, hvis gerningsmanden er blevet dømt til straf for en forbrydelse, som hænger sammen med hans motorkørsel eller med forsømmelse af de pligter, der påhviler ham som fører, eller hvis han frikendes på grund af utilregnelighed. I sådanne tilfælde frakendes førerbeviset, såfremt gerningsmanden ved

¹⁵⁾ Gesetz zur Sicherung des Strassenverkehrs, BGBl. I s. 832. Jfr. Dr. Lackner i MDR 1953 s. 73.

sin handling har vist sig uegnet til at føre et motorkøretøj. Frakendelse sker for bestandig eller for en frist på 6 måneder til 5 år, men retten kan ophæve den, når den ikke længere synes påkrævet.

Loven indeholder også en bestemmelse om angreb på førerens liv, legeme eller bestemmelsesfrihed i den hensigt at begå rov eller røverisk afpresning; også medrejsende er beskyttede (§ 316 a).

VII. 2. *strafferetsændringslov af 6. marts 1953*¹⁶⁾ beror igen på politiske motiver. Den har kun en eneste paragraf, som er indsat i straffeloven som § 141 og fastsætter strafansvar for den, der i indlandet eller som tysker i udlandet til fordel for en udenlandsk magt hverver eller tilfører en tysker til værnetjeneste i en militær eller militærlignende institution. Loven er rettet mod hvervning til fremmedlegionen.

VIII. 3. *strafferetsændringslov af 4. august 1953*¹⁷⁾.

Denne omfangsrige lov afslutter den foreløbige reform af straffeloven ved mangfoldige ændringer og tilføjelser i dens almindelige og særlige del. Først og fremmest drejer det sig om en systematisk udrensning med hensyn til forældede eller ikke mere tidssvarende bestemmelser samt overførelse af visse forskrifter, der hidtil var indeholdt i særlovgivningen — således er forordningen af 20. oktober 1932 om brugstyveri af motorkøretøjer og cykler og loven af 9. april 1900 om tilegnelse af elektrisk kraft indsat i straffelovens 19. afsnit „tyveri og underslæb“ som §§ 248 b og c. Men som nævnt indeholder loven også enkelte reformer, som man ikke ville udsætte til den planlagte reform af hele straffeloven.

1. Ændringer i straffelovens almindelige del.

A. Som den mest betydningsfulde reform må betegnes indførelsen af *betingede straffedomme med eksekutionsudsættelse* („Strafaussetzung zur Bewährung“). Mange vil undre sig over, at denne form for anvendelse af straf endnu ikke fandtes i tysk strafferet. I mere end 50 år har man diskuteret den, men uden resultat. Kun for unge lovovertrædere tillod loven om ungdomsdomstole af 1923 betinget domfældelse, som i praksis kom til at spille en stor rolle, men for voksne har man altid affundet sig med benådningsinstituttet, som ganske vist på dette område var systematisk udbygget, men dog savnede såvel retsgarantier som ensartet anvendelse i de forskellige lande. Grunden til, at man ikke kunne eller ville tage skridtet fuldtud og overdrage afgørelsen til domstolene, kan måske ses i den tyske strafferetsteoris tilbøjelighed til at lægge altfor megen vægt på generalprævention og gengældelse¹⁸⁾.

¹⁶⁾ Zweites Strafrechtsänderungsgesetz, BGBl. I s. 42.

¹⁷⁾ Drittes Strafrechtsänderungsgesetz, BGBl. I s. 735. Jfr. Dr. *Eduard Dreher*, IR 1953 s. 421, *Lackner* s. 428, *Dallinger* s. 432, *H. L. Costa*, MDR 1953 s. 577, *Maassen* MDR 1954 s. 1.

¹⁸⁾ *Lackner* s. 429.

Også nu er man kun gået tøvende frem og tilsyneladende med visse betænkkeligheder; der findes en hel del bestemmelser, som indsnævrer dommerens frie afgørelse.

Betinget domfældelse (§§ 23—25) er kun tilladt, når straffedommen ikke lyder på højere straf end fængsel (eller „Einschliessung“, se nedenfor C) i 9 måneder, eller når den lyder på hæfte (hvis maksimum er 6 uger, § 18 stk. 1); bøder idømmes ikke betinget. Retten kan udsætte straffens fuldbyrdelse, for at den dømte kan opnå dens bortfald ved god opførsel i en prøvetid (§ 23 stk. 1). Udsættelse må dog kun ske, hvis den dømtes personlighed og hans fortid i forbindelse med hans forhold efter gerningen eller med en gavnlig forandring i hans livsvilkår lader forvente, at han under indflydelse af udsættelsen fremtidig vil føre et lovligt og ordentligt liv (§ 23 stk. 2). Derimod er den udelukket (§ 23 stk. 3):

1) når almene hensyn kræver straffens fuldbyrdelse — her er der plads for generalpræventive synspunkter,

2) når fuldbyrdelsen af en anden frihedsstraf har været udsat indenfor de sidste 5 år før handlingens begåelse,

3) når den dømte indenfor samme tidsrum har været dømt til frihedsstraf på mere end 6 måneder.

Disse bestemmelser stiller på den ene side store krav til dommerens evne til at danne sig et skøn over den dømtes personlighed, men tillader ham på den anden side ikke frit at dømme på den mest hensigtsmæssige måde, når visse forudsætninger mangler — dette gælder navnlig de skematiske forskrifter om tidligere straffe. Også begrænsningen til straffe på højst 9 måneder vækker betænkkeligheder og har i praksis tilsyneladende allerede ført til det — uønskede — resultat, at domstolene i højere grad end tidligere fastsætter straffen til højst 9 måneder¹⁰⁾.

Prøvetiden er mindst 2, højst 5 år; indenfor disse rammer kan den senere nedsættes eller forhøjes (§ 24 stk. 4). I reglen skal retten give den dømte visse pålæg. Som sådanne nævner loven (§ 24 stk. 1):

1) at genoprette den ved gerningen forvoldte skade,

2) at overholde bestemmelser med hensyn til opholdssted, uddannelse, arbejde eller fritid,

3) at underkaste sig lægelig behandling eller afvænningskur,

4) at opfylde underholdsforpligtelser,

5) at udrede et beløb til en almennyttig institution,

6) at underkaste sig en tilsynsførendes opsyn og ledelse.

Disse pålæg er kun eksempler, retten kan også give andre pålæg eller helt se bort fra sådanne, hvis det kan forventes, at den dømte også uden disse vil føre et lovligt og ordentligt liv og først og fremmest efter evne vil genoprette den ved gerningen forvoldte skade; han må ved pålæg

¹⁰⁾ *Maassen* s. 4.

ikke forhindres i at varetage uddannelses- eller arbejdsmuligheder, som er mere fordelagtige for ham (§ 24 stk. 2).

Den tilsynsførende („Bewährungshelfer“) udnævnes af retten og overvåger efter dens anvisninger den dømtes livsførelse og opfyldelsen af de givne pålæg i prøvetiden (§ 24 a). Han er lønnet („hauptamtlich“) eller ulønnet („ehrenamtlich“) (se lovens artikel 5 om gennemførelse af § 24 a).

Har den dømte stået sin prøve (hat er „sich bewährt“), eftergives straffen efter prøvetidens udløb (§ 25 stk. 1). Straffen bortfalder altså ikke automatisk, retten kan tilbagekalde strafudsættelsen ikke alene i prøvetiden, men også efter dens udløb. Tilbagekaldelse skal ske (§ 25 stk. 2):

1) når der fremkommer oplysninger, som under hensyntagen til udsættelsens væsen ville have ført til dens nægtelse,

2) når den dømte bliver idømt frihedsstraf for en i prøvetiden begået forsættelig strafbar handling (undtagen forseelser),

3) når han groft overtræder de ham givne pålæg,

4) når det viser sig på anden måde, at den tillid, som blev vist ham, ikke var berettiget.

I modsætning til de bestemmelser, der indskrænker rettens beføjelse til at udsætte straffens fuldbyrdelse, kan den herefter — navnlig i henhold til sidstnævnte generalklausul — tilbagekalde udsættelsen efter et meget frit skøn, selv om den dømte hverken straffes påny eller overtræder de ham givne pålæg.

B. *Løsladelse på prøve*, som hidtil sorterede under fuldbyrdelsesmyndighederne, er nu ligeledes overdraget til domstolene (§ 26). Den er tilladt, når to trediedele af straffetiden, dog mindst 3 måneder, er udstået, såfremt det kan forventes, at den dømte — hvis samtykke kræves — fremtidig vil føre et lovligt og ordentligt liv. I øvrigt finder de under A. nævnte bestemmelser om pålæg, tilsyn og tilbagekaldelse også anvendelse på prøveløsladelsen.

C. Det gamle „Festungshaft“ (custodia honesta), hvis anvendelse var blevet forbudt af besættelsesmagterne, er genopstået som „*Einschliessung*“. Straffen fuldbyrdes i særlige anstalter eller anstaltsafdelinger; den kan ikke mere idømmes på livstid (§ 17). — Fornyet indsættelse i *arbejdshus* eller asyl, som hidtil var af ubestemt varighed, kan ikke udstrækkes til mere end 4 år; retten skal hver 6. måned tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt det med indsættelsen tilsigtede formål er opnået, og løslade den indsatte, når dette er tilfældet (§ 42 f stk. 3). — Minimumsbeløbet for *bøder* er forhøjet fra DM 3.— til DM 5.—, ved forseelser fra DM 1.— til DM 3.— (§ 27).

D. Som nævnt ovenfor kan en handling efter grundlovens art. 103 stk. 2 kun straffes, hvis strafbarheden var hjemlet ved lov, *inden* handlingen blev begået. Denne bestemmelse er nu genindsat i straffe-

loven (§ 2 stk. 1). Endvidere bestemmes det, at den *mildeste* lov skal anvendes, såfremt den ved en handlings påkendelse gældende straffelovgivning er forskellig fra den, der gjaldt ved handlingens foretagelse (§ 2 stk. 2). Dette svarer til straffelovens oprindelige affattelse, og dermed er den under nazismen trufne ændring om, at den mildeste lov „kan“ anvendes, ophævet.

E. Derimod har loven opretholdt den under nazismen trufne bestemmelse om, at *forsøg* „kan“ straffes mildere end den fuldbyrdede forbrydelse (§ 44). I straffelovens oprindelige affattelse var forsøg altid mindre strafbart end fuldbrydelse.

F. Den såkaldte *Duchesneparagraf* (§ 49 a) er i visse enkeltheder blevet forandret. Navnlig har loven ophævet den under nazismen trufne bestemmelse om, at den såkaldte „Gehilfe“, d. v. s. den, der ved råd eller dåd har ydet gerningsmanden bistand til gerningen (§ 49), også skal straffes, når gerningsmanden ikke har foretaget handlingen. De forudsætninger, under hvilke tilbagetræden frier for straf, er blevet nærmere bestemt. I øvrigt skal dette spørgsmål, som vedrører principielle problemer indenfor læren om medvirken, danne et af hovedpunkterne i den påtænkte straffelovsreform.

G. Af stor betydning er en bestemmelse om, at forhøjet straf, som betinges af *en særlig følge*, kun indtræder, når gerningsmanden har forvoldt sådan følge i det mindste uagtsoomt (§ 56). Dermed er strafansvar for utilregnelige følger af tilregnelige retsbrud („Erfolgsaftung“), som er blevet betegnet som et „fossilt relik fra en svunden strafferetsperiode“²⁰), forsvundet fra straffeloven.

H. Endelig har loven ophævet den under nazismen trufne bestemmelse (§ 66 stk. 2) om, at anklagemyndigheden kan forfølge en i og for sig *forældet* forbrydelse, når det kan forventes, at gerningsmanden vil blive dømt til tugthus på livstid. En sådan bestemmelse ansås ikke for forenelig med retsstatslige grundsætninger. De groveste forbrydelser forældes derfor nu igen efter 20 år (§ 67 stk. 1), men fristen kan — som enhver forældelsesfrist — under visse omstændigheder afbrydes (§§ 68, 69).

(Fortsættes).

Franz Marcus.